

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОГО ПРАВА УКРАЇНИ ЯК КОМПЛЕКСНОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА

ДЖОЛОС Сергій Вадимович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0001-5523>

УДК 349 : 342.733 : 37.014.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/NP.2024.1.9>

Стаття присвячена розкриттю єства освітнього права як комплексної галузі права та з'ясуванню основних тенденцій його розвитку в сучасній Україні.

Визначено, що Революція Гідності та Безсмертний Подвиг Героїв Небесної Сотні на Майдані заклали основи незворотного процесу європейської інтеграції України.

З'ясовано, що вищезгадані процеси потребують, а Світла Пам'ять Героїв Небесної Сотні просто вимагає якнайшвидшої адаптації до європейських стандартів чинного законодавства України в цілому та освітнього права України зокрема. Вказано, що виняткова важливість адаптації саме освітнього права України до європейських стандартів пов'язана з тим, що саме молоде покоління українців, яке здобуває освіту, є майбутнім Української нації, тож, від якісної трансформації освітнього права України значною мірою залежить й успіх усього процесу євроінтеграції в майбутньому.

Висловлено думку про те, що за своєю природою освітнє право є комплексною галуззю права, яка тісно споріднена з нормами та інститутами багатьох інших галузей права.

Підмічено, що в сучасності для розвитку освітнього права характерним є розширення системи його джерел, доповнення традиційних для України нормативно-правових актів правовими звичаями, міжнародними договорами і судовими прецедентами.

Визначено, що вельми важливими проблемами, які гальмують подальший прогресивний розвиток освітнього права та освітньої

системи України, є: нерівність у доступі до якісної освіти, низький рівень фінансування освіти, недостатня регулятивна база для цифрової освіти, недостатня участь громадськості у прийнятті рішень та ін. Висловлено припущення про те, що важливими засадами подолання цих негативних тенденцій є: підвищення рівня фінансування освіти, розвиток інфраструктури та кадрового потенціалу, розробка цифрового законодавства, стимулювання участі громадськості.

З'ясовано, що до числа основних сучасних тенденцій розвитку освітнього права України, які породжені певними викликами та відкривають нові перспективи, є: поширення цифрових технологій в освіті; розвиток освітньої інфраструктури; зміни у змісті та методиках навчання; забезпечення доступності освіти для всіх; зміцнення прав суб'єктів освіти; розвиток інклюзивної освіти; поглиблення міжнародного співробітництва та ін. При цьому, саме від успішного вирішення наявних проблем залежить подальший прогресивний розвиток освітнього права України.

Ключові слова: Революція Гідності, євроінтеграція, освітнє право, комплексна галузь права, джерела освітнього права, проблеми і тенденції розвитку освітнього права.

Постановка проблеми

Революція Гідності 2013-2014 рр. стала поворотним моментом у розвитку Української держави новітнього періоду, що вплинув практично на всі сфери життя суспільства, включаючи, у тому числі, й освіту та науку.

У «Заяві Верховної Ради України у зв'язку з сьомою річницею початку Євромайдану та подій Революції Гідності», затвердженій Постановою Верховною Радою України від 17 лютого 2021 року № 1240-ІХ, сказано:

«1. Революція Гідності – один з ключових моментів українського державотворення та виразник національної ідеї свободи.

2. Розслідування злочинів, скоєних під час Революції Гідності, має бути завершено і проведено ефективно. Винуватці мають постати перед судом і в ході справедливого та неупередженого процесу притягнуті до відповідальності. Подальше зволікання в цьому питанні недопустиме, бо непокаране зло зростає.

3. Україна заплатила надто високу ціну за звільнення від диктатури і свій цивілізаційний вибір – бути частиною Європи. Герої Небесної Сотні віддали життя під час Революції Гідності, захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини, європейське майбутнє України. Пам'ять про їхній героїчний чин є частиною історії національного державотворення.

4. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані Конституцією України найвищою соціальною цінністю. Акти приниження людської гідності, які відбувалися сім років тому в самому серці України – на Майдані Незалежності у Києві, а так само в інших місцях столиці та різних міст, селищ та сіл по всій країні, не мають повторитися.

5. Узурпація влади однією з її гілок, партією чи окремим посадовцем є абсолютно недопустимим явищем, що спричиняє довготривалі тяжкі наслідки.

6. Трагічні події Революції Гідності, збройна агресія Російської Федерації, яка триває донині, тимчасова окупація Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, окремих районів Донецької та Луганської областей сталися не в останню чергу внаслідок політики Віктора Януковича та сформованого ним злочинного режиму, який підтримувався Російською Федерацією і діяв всупереч національним інтересам України.

7. Протиправна діяльність окремих працівників підрозділів міліції особливого при-

значення «Беркут», міліціонерів, військовослужбовців внутрішніх військ, судових виконавців, прокурорів, суддів та інших посадових і службових осіб під час Революції Гідності засуджується як така, що завдала непоправної шкоди державі та суспільству.

8. Мирні зібрання є надзвичайно дієвим інструментом громадського контролю за інститутами публічної влади, а безпека учасників мирних зібрань усіх видів і форм, зокрема одночасних, контрзібрань та спонтанних зібрань, як і їхнє право висловлювати свою думку, мають бути захищені державою.

9. Держава або окремі посадові особи не можуть свавільно обмежувати свободу зібрань. Випадки, коли свободу зібрань може бути обмежено, передбачені Конституцією України і не можуть тлумачитись розширювально.

10. Європейські цінності, за які віддали свої життя Герої Небесної Сотні, – гідність, демократія, рівність та верховенство права, необхідні для нормального функціонування суспільства. Верховна Рада України послідовно стоїть і стоятиме на позиціях утвердження цих цінностей в усіх сферах суспільного життя» [1].

Проте, вдячним нащадкам ще тільки належить досягнути видатний державотворчий потенціал Славетного Подвигу Героїв Небесної Сотні на Майдані, в усій багатоманітності його політичних, правових, економічних, соціальних, культурних, демографічних, безпекових та інших проявів. Однак уже зараз можна впевнено сказати, що в результаті Революції Гідності в Україні було сформовано дійсно народну владу, яка веде Український народ до світлого європейського майбутнього, а формування та реалізація державної політики у сфері освіти і науки наразі ввірені яскравій плеяді блискучих реформаторів, геніальних науковців та видатних педагогів.

Водночас, не ставлячи перед собою амбітної мети розкрити всі видатні досягнення Революції Гідності (для чого знадобилася б не одна тисяча епічних поем, книжок, фільмів, пісень та музеїв, які мають увічнити в пам'яті майбутніх поколінь Славетний Подвиг Героїв Небесної Сотні), у межах цієї статті ми плануємо зосередити нашу увагу

на сучасних, постреволюційних, тенденціях розвитку освітнього права України, як комплексної галузі права.

Аналіз досліджень і публікацій

Визначна роль у контексті нашого дослідження належить працям таких класиків філософської та правової думки, як Р. Декарт і Г. Кельзен, а також творам таких сучасних дослідників, як Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева, В.О. Мирошніченко, Ю.А. Мирошніченко, Ю.М. Фролов та ін. Натомість, правову базу дослідження складає чинне законодавство, а емпіричну – сучасна дійсність.

Формулювання цілей статті

Разом із тим, необхідно визнати, що деякі аспекти досліджуваної проблематики залишилися поза увагою науковців. Тож у межах цієї статті ми плануємо: а) вказати на визначний вплив Революції Гідності на політичне, правове, суспільне, економічне та культурне життя України в цілому та на правову систему та освітнє право України зокрема; б) з'ясувати сутність та єство освітнього права як комплексної галузі права; в) визначити основні засади розширення системи джерел освітнього права на сучасному етапі розвитку України; г) окреслити основні проблемами, які гальмують подальший прогресивний розвиток освітнього права та освітньої системи України, а також основні шляхи їх вирішення; ґ) розкрити основні сучасні тенденції розвитку освітнього права України тощо.

Виклад основного матеріалу

Насамперед, необхідно зауважити, що Революція Гідності 2013-2014 рр., як це констатовано в цитованій вище постанові Верховної Ради України [1], справила визначний вплив на політичне, правове, суспільне, економічне та культурне життя України в цілому та на правову систему та освітнє право України зокрема. Тож усіма сучасними зрушеннями, змінами і реформами освітнього права та освітньої системи України ми завдячуємо Величному Подвигу Героїв Небесної Сотні, які поклали своє життя на вівтар європейського вибору України.

Освітнє право є одним із ключових аспектів правової системи будь-якої країни, оскільки воно визначає права і обов'язки учасників освітнього процесу, встановлює механізми забезпечення якості освіти та регулює взаємовідносини між різними структурами освітньої системи. У цій статті ми розглянемо основні засади освітнього права, актуальні виклики, що стоять перед ним, а також перспективи розвитку в цій сфері.

Освітнє право є важливою галуззю права, яка регулює відносини у сфері освіти та навчання. Ця галузь права відображає важливі аспекти суспільного розвитку, забезпечуючи правові рамки для здійснення освіти, захисту прав учасників освітнього процесу та врегулювання відносин між учасниками освітнього процесу. Освітнє право охоплює широкий спектр питань, від прав дітей на освіту до встановлення стандартів якості освіти та забезпечення прав учителів.

У контексті нашого дослідження, необхідно вказати на той факт, що освітнє право є комплексною галуззю права, оскільки окремі його норми та інститути, окрім суто педагогічних відносин, дотичні до значної кількості суспільних відносин, які є предметом правового регулювання інших галузей права, зокрема:

- конституційного права – наприклад, у частині гарантування права на освіту, визначення компетенції вищих державних органів у галузі освіти;
- адміністративного права (відносини, які виникають між суб'єктами управління та підпорядкування в галузі освіти);
- трудового права (трудові відносини освітян під час здійснення педагогічної, наукової чи науково-педагогічної діяльності);
- права соціального забезпечення (відносини соціального забезпечення учасників освітніх правовідносин);
- цивільного права (цивільно-правові відносини щодо надання освітніх послуг);
- права інтелектуальної власності (відносини з приводу авторських та суміжних прав, права промислової власності, права на комерційні позначення тощо);
- сімейного права (відносини, врегульовані сімейним правом, у тому числі в частині надання освіти в сім'ї);

- фінансового права (фінансові відносини, у які вступають навчальні заклади, їх структурні підрозділи, органи управління освітою, їх працівники);

- господарського права (господарські відносини, у які вступають навчальні заклади, їх структурні підрозділи, органи управління освітою тощо);

- земельного права (земельні відносини, у які вступають навчальні заклади, їх структурні підрозділи, органи управління освітою тощо) [2, с. 8];

- кримінального права (питання боротьби з хабарництвом у сфері освіти, сексуальними домаганнями учасників освітнього процесу один до одного, розбоями, грабeжками, крадіжками, заподіянням тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, хуліганськими діями окремих учасників освітнього процесу, збутом наркотиків, зброї та вибухівки в навчальних закладах тощо [3]).

У контексті цього дослідження необхідно зауважити, що, перш за все, освітнє право гарантує доступ до освіти для всіх громадян без дискримінації. Воно закріплює право на освіту як одне з основних прав людини і захищає це право від порушень. Освітнє право також визначає обов'язки держави в забезпеченні якісної та доступної освіти для всіх верств суспільства.

Крім того, освітнє право встановлює права та обов'язки учасників освітнього процесу. Воно визначає права учнів та студентів, права батьків у сфері освіти своїх дітей, а також права та обов'язки педагогічних і науково-педагогічних працівників. Наприклад, воно регулює питання про право учнів на безпечне та здорове освітнє середовище, про право на отримання достовірної інформації, а також про право на участь у прийнятті рішень, які стосуються їхнього навчання.

Додатково, освітнє право встановлює стандарти якості освіти та процедури акредитації освітніх установ. Воно визначає вимоги до змісту та якості освітніх програм, кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів, умов навчання та інфраструктури освітніх закладів. Це допомагає забезпечити якісну освіту та захист прав учасників освітнього процесу.

У цьому контексті необхідно зауважити, що важливим досягненням сучасного освітнього права України є затвердження стандартів освіти в різних галузях знань [4]. При цьому, необхідно вказати на той факт, що згідно із затвердженими МОН стандартами освіти за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти з переважної більшості галузей знань, першою, а отже, і найважливішою загальною компетентністю є ЗК 1 «Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу». Тож, фактично, вища освіта України будується у кращих традиціях європейського раціоналізму часів раннього Просвітництва, відповідно до відомого картезіанського принципу «*Cogito ergo sum*», закладеного Рене Декартом у 1637 р. у праці «Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках» [5].

Екстраполюючи на проблематику освітнього права вчення Ганса Кельзена (1881-1973) про основну норму [6], яка закріплюється в основному законі та потім конкретизується у законах, підзаконних та індивідуальних актах, слід зробити висновок про те, що основною нормою і метою освітнього права сучасної України є формування у здобувачів вищої освіти такої найважливішої загальної компетентності, як ЗК 1 «Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу», яка робить можливим набуття здобувачами освіти всіх інших загальних і спеціальних компетентностей та досягнення програмних результатів навчання відповідно до стандартів освіти.

Разом із тим, незважаючи на визначні сучасні досягнення, необхідно визнати, що освітнє право також стикається з численними викликами. Один з таких викликів – забезпечення рівного доступу до освіти для всіх верств суспільства. Нерівність у доступі до якісної освіти залишається серйозною проблемою у багатьох країнах, включаючи й Україну, й освітнє право повинно активно сприяти зменшенню цієї нерівності.

Крім того, з появою нових технологій і зміною вимог до освіти, освітнє право повинно адаптуватися до нових реалій. Це означає розробку нових правових норм та стандартів для цифрової освіти, захисту особистих даних учасників освітнього процесу,

і забезпечення доступності освіти в онлайн-форматі.

У світлі цих викликів, освітнє право залишається актуальною та необхідною галуззю права, яка визначає ключові аспекти освітнього процесу та забезпечує захист прав учасників цього процесу. Забезпечення доступності, якості та рівності у сфері освіти залишається однією з головних цілей цієї галузі права, і вона продовжує активно розвиватися для відповіді на сучасні виклики та потреби суспільства.

Освітнє право України є важливим компонентом правової системи країни, яке визначає законодавчі та нормативні основи у сфері освіти та навчання. Для забезпечення правової регуляції у цій сфері існують певні джерела права. Тож зупинимось на цьому докладніше.

До числа основних джерел освітнього права у сучасній Україні слід віднести нижчезазначені.

Основним джерелом освітнього права є Конституція України [7]. Вона закріплює основні принципи та права у сфері освіти, зокрема право на освіту, свободу вибору освіти, гарантії доступності та якості освіти.

Закони, прийняті Верховною Радою України, мають вирішальне значення у регулюванні освітніх відносин. Найважливішими законами України в галузі освітнього права є такі: Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [8], Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р. № 2628-III [9], Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 р. № 1841-III [10], Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р. №463-IX [11], Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР [12], Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. №1556-VII [13] та ін.

До складу джерел освітнього права входять також різноманітні підзаконні нормативно-правові акти, у тому числі постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України та інші. Серед них, для прикладу, можна згадати такі важливі нормативно-правові акти у сфері вищої освіти, як: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної

рамки кваліфікацій» від 23.11.2011р. №1341 [14], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29.04.2015 р. № 266 [15], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» від 30.12.2015 р. № 1187 [16], Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010 [17], Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 21.12.2017 р. № 1648 [18], Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644 [19], Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 № 643 [20] тощо.

Важливим джерелом освітнього права України є також і міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Міжнародні договори України мають пріоритет перед національним законодавством. При цьому, міжнародні договори України в галузі освіти важливі насамперед тим, що саме вони забезпечують визнання за кордоном українських документів про освіту, сприяють впровадженню в Україні міжнародних стандартів у сфері освіти.

З урахуванням сучасних реалій, також можна висловити думку про те, що джерелами освітнього права України також можуть бути і такі нетрадиційні для сучасної української правової системи типи джерел права, як правові звичаї та судові прецеденти.

Так, зокрема, Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвєєва зазначають, що «у давнину, в умовах відсутності або низької письменності населення, правовий звичай був основною і найчастіше єдиною формою права. Їх система складала звичаєве право» [21, с. 234]. Тож не буде перебільшенням сказати, що

правова система практично будь-якої країни будь-якої правової сім'ї (романо-германської, англосаксонської чи релігійно-традиційної) походить від звичаєвого права і набула сучасного вигляду лише після кодифікації права, яка переважно відбулася у ХІХ ст.

Тож не випадково у ст. 7 Цивільного кодексу України 2003 р. сказано, що: «1. Цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема звичаєм ділового обороту. Звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Звичай може бути зафіксований у відповідному документі. 2. Звичай, що суперечить договору або актам цивільного законодавства, у цивільних відносинах не застосовується» [22].

У свою чергу, у контексті дискусії щодо визнання або не-визнання судових прецедентів джерелом права в цілому і джерелом освітнього права зокрема необхідно згадати положення ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [23], прийнятого за часів правління III Президента України – Віктора Ющенка, де сказано, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію (Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [24]) та практику Суду (Європейського суду з прав людини) як джерело права» [23].

Отже, однією із сучасних тенденцій розвитку освітнього права України слід вважати розширення переліку видів джерел права, зокрема, доповнення традиційних для правової системи України нормативно-правових актів правовими звичаями і судовими прецедентами.

Разом із тим, незважаючи на блискучі європейські перспективи України, необхідно визнати, що на сучасному етапі існує низка проблем, які ставлять під сумнів ефективність та доступність освіти для всіх громадян. Тож зупинимося на них дещо детальніше.

Першою з таких проблем слід вважати нерівність у доступі до якісної освіти. Нерівність у доступі до якісної освіти залишається

однією з найбільш актуальних проблем. Деякі регіони, особливо сільські райони, стикаються з недостатньою кількістю шкіл та вчителів, обмеженими можливостями для розвитку, а також відсутністю необхідної інфраструктури. Це призводить до нерівних умов навчання для учнів із різних регіонів.

Другою проблемою слід визнати низький рівень фінансування освіти. Недостатнє фінансування освіти є серйозною проблемою, яка впливає на якість навчання та розвиток освітніх закладів. Бюджетні обмеження лімітують можливості модернізації інфраструктури шкіл та вишів, підвищення заробітних плат вчителів і викладачів, впровадження новітніх технологій та програм. Це може призвести до зниження мотивації педагогічних і науково-педагогічних кадрів та загального занепаду в системі освіти.

Третьою важливою проблемою є недостатня регулятивна база для цифрової освіти. Так, із поширенням цифрових технологій стає все більш актуальною проблема недостатньої регулятивної бази для цифрової освіти. Відсутність чинного законодавства щодо захисту особистих даних учнів, нормативних вимог до використання електронних підручників та онлайн-навчальних платформ ставить під загрозу приватність та безпеку учасників освітнього процесу, дотримання прав інтелектуальної власності, а отже, і мотивацію творців освітнього контенту.

Четвертою вагомою проблемою є недостатня участь громадськості у прийнятті рішень. Брак участі громадськості у прийнятті рішень у сфері освіти призводить до відчуття відчуженості та незадоволення серед батьків, учнів та педагогічних і науково-педагогічних працівників. Забезпечення більш прозорого управління та залучення громадськості до процесу прийняття рішень може сприяти покращенню ситуації.

Таким чином, для вирішення вищезначених проблем, вбачаються доцільними такі нижчеказані заходи:

1. Збільшення фінансування освіти. Для підвищення якості освіти необхідно збільшити обсяги фінансування освітнього сектору, зокрема шляхом виділення додаткових

коштів у державному бюджеті на освітні потреби.

2. Розвиток інфраструктури та кадрового потенціалу. Інвестиції в модернізацію інфраструктури шкіл та вишів і підвищення зарплат педагогічному і науково-педагогічному персоналу можуть покращити якість навчання та зробити освіту більш привабливою.

3. Розробка цифрового законодавства. Органи влади, особливо на шляху до європейської інтеграції України, повинні приділити увагу розробці та впровадженню відповідного законодавства для захисту прав та безпеки учасників цифрового освітнього середовища.

4. Стимулювання участі громадськості. Важливо активізувати роль громадськості в процесі формування та впровадження освітньої політики, забезпечити їхню участь у прийнятті рішень на різних рівнях управління освітою.

Загальною метою розв'язання цих проблем є забезпечення всебічного розвитку освітньої системи, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян та підвищення якості освіти в Україні. Шлях до досягнення цих цілей вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, громадськості та працівників освіти.

На підсумок, у контексті цього дослідження, необхідно сказати кілька слів і про перспективи розвитку освітнього права в Україні.

Наразі, освітнє право в Україні перебуває на перехресті шляхів, де наявність викликів відкриває нові можливості для модернізації та покращення освітньої системи. Перед українським законодавством у сфері освіти стоїть низка важливих завдань, серед яких стимулювання інновацій, забезпечення доступності та якості освіти, а також гарантування відповідності освітньої системи вимогам сучасного суспільства. Тож скажемо про деякі з перспектив розвитку освітнього права в Україні дещо детальніше.

1. Поширення цифрових технологій в освіті. Завдяки широкому застосуванню цифрових технологій можливості навчання стають більш гнучкими та доступними. Інтерактивні електронні підручники, онлайн-

курси та відеоуроки дозволяють створити нові форми навчання, які можуть бути ефективними для різних категорій учнів та студентів. Однак, для успішної імплементації цифрових технологій в освіті необхідно розробити відповідне законодавство, яке б забезпечувало захист особистих цих учасників освітнього процесу та регулювало використання цифрових засобів навчання.

2. Розвиток освітньої інфраструктури. Модернізація та розвиток матеріально-технічної бази освітніх закладів є важливою передумовою для забезпечення якісної освіти. Це включає в себе не лише будівництво та ремонт приміщень шкіл та вузів, а й забезпечення їх сучасними технічними засобами, доступом до Інтернету та іншими необхідними ресурсами. Принципи екологічності та енергоефективності також повинні бути враховані під час будівництва нових та модернізації сучасних освітніх закладів.

3. Зміни в змісті і методиках навчання. Сучасні вимоги до освіти передбачають зміни в змісті й методиках навчання. Зростаюча потреба у розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, технологічної грамотності й інших компетенцій вимагає перегляду освітніх програм і методик викладання. Освітнє право повинно стимулювати впровадження інновацій у навчальний процес і забезпечити реалізацію сучасних освітніх стандартів.

4. Забезпечення доступності освіти для всіх. Однією з ключових цілей освітнього права є забезпечення доступності освіти для всіх верств населення. Це означає створення рівних можливостей навчання для дітей з різних соціальних, економічних та культурних середовищ. Проведення заходів щодо зменшення відставання в розвитку регіонів, стимулювання розвитку інклюзивної освіти та підтримка дітей з особливими потребами – це лише деякі з напрямків, які можуть допомогти вирішити цю проблему.

5. Зміцнення прав суб'єктів освіти. Розвиток законодавства, що сприяє автономії освітніх закладів та рівному доступу до освіти для всіх є важливою засадою подальшого розвитку освітнього права.

6. Розвиток інклюзивної освіти. Подальше вдосконалення законодавства з метою

забезпечення рівних можливостей навчання для дітей з особливими потребами є необхідною складовою адаптації українського освітнього права до кращих європейських зразків і міжнародних стандартів.

7. Поглиблення міжнародного співробітництва. Розвиток міжнародних стандартів та механізмів взаємного визнання кваліфікацій з метою підтримки глобальної освітньої мобільності є важливою засадою і метою адаптації освітнього права України до європейських і світових стандартів.

Загальним керівним принципом для розвитку освітнього права в Україні повинна бути спрямованість на створення сучасної, відкритої та доступної системи освіти, яка відповідає потребам сучасного суспільства. Це можливо лише за умови активної співпраці між урядом, громадськістю, освітніми установами та іншими зацікавленими сторонами, спрямованої на досягнення спільних цілей у сфері освіти.

Отже, підсумовуючи викладене, ми дійшли таких основних **висновків**:

1. Революція Гідності та Безсмертний Подвиг Героїв Небесної Сотні на Майдані заклали основи незворотного процесу європейської інтеграції України.

2. Ці процеси потребують, а Світла Пам'ять Героїв Небесної Сотні просто вимагає якнайшвидшої адаптації до європейських стандартів чинного законодавства України в цілому та освітнього права України зокрема. Виняткова важливість адаптації саме освітнього права України до європейських стандартів пов'язана з тим, що саме молоде покоління українців, яке здобуває освіту, є майбутнім Української нації, тож від якісної трансформації освітнього права України значною мірою залежить й успіх усього процесу євроінтеграції у майбутньому.

3. При цьому, слід розуміти, що за своєю природою освітнє право є комплексною галуззю права, яка тісно споріднена з нормами та інститутами багатьох інших галузей права.

4. У сучасності для розвитку освітнього права характерним є розширення системи його джерел, доповнення традиційних для

України нормативно-правових актів правовими звичаями, міжнародними договорами і судовими прецедентами.

5. Вельми важливими проблемами, які гальмують подальший прогресивний розвиток освітнього права та освітньої системи України, є: нерівність у доступі до якісної освіти, низький рівень фінансування освіти, недостатня регулятивна база для цифрової освіти, недостатня участь громадськості в прийнятті рішень та ін. Важливими засадами здолання цих негативних тенденцій є: підвищення рівня фінансування освіти, розвиток інфраструктури та кадрового потенціалу, розробка цифрового законодавства, стимулювання участі громадськості.

6. До числа основних сучасних тенденцій розвитку освітнього права України, які породжені певними викликами та відкривають нові перспективи, є: поширення цифрових технологій в освіті; розвиток освітньої інфраструктури; зміни у змісті та методиках навчання; забезпечення доступності освіти для всіх; зміцнення прав суб'єктів освіти; розвиток інклюзивної освіти; поглиблення міжнародного співробітництва та ін. Саме від успішного вирішення наявних проблем залежить подальший прогресивний розвиток освітнього права України.

Перспективними напрямками подальшої розробки цієї проблематики слід вважати детальне дослідження тенденцій, проблем і перспектив розвитку різних рівнів освіти в Україні і регулятивний та охоронний вплив освітнього права України на трансформацію відповідних процесів тощо.

Література

1. Про Заяву Верховної Ради України у зв'язку з сьомою річницею початку Євромайдану та подій Революції Гідності: Постанова Верховної Ради України від 17.02.2021 р. № 1240-ІХ. *Голос України*. 2021. 24 лютого. № 35.

2. Мирошніченко В.О., Мирошніченко Ю.А., Фролов Ю.М. Освітнє право у схемах та таблицях: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 145 с.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

4. Міністерство освіти і науки України. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення 01.01.2024 р.).
5. Descartes, René. Discours de la méthode, introduction, notes et dossier par Denis Moreau. Paris: Librairie générale française, coll. «Le Livre de Poche», 2000. 232 p.
6. Kelsen, Hans. Reine Rechtslehre: Einleitung in die rechtswissenschaftliche Problematik. Deuticke, Leipzig/Wien, 1934.
7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30 (23.07.96). Ст. 141.
8. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
9. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2628-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49 (07.12.2001). Ст. 259.
10. Про позашкільну освіту: Закон України від 22 червня 2000 р. № 1841-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 46 (17.11.2000). Ст. 393.
11. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. № 463-IX. *Голос України*. 2020. № 50 (17 березня 2020).
12. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 26 (30.06.1999). Ст. 218.
13. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
14. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p#Text> (дата звернення 01.01.2024 р.).
15. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p#Text> (дата звернення 01.01.2024 р.).
16. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-p#Text> (дата звернення 01.01.2024 р.).
17. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010: Затверджено та надано чинності Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення 01.01.2024 р.).
18. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 21.12.2017 р. № 1648. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> (дата звернення 01.01.2024 р.).
19. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 644. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-bakalavr-zi.zminamy-644-20.03.2023.pdf> (дата звернення 01.01.2024 р.).
20. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 № 643. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/07/21/081-pravo-magistr-zizminami-643-20032023.pdf> (дата звернення 01.01.2024 р.).
21. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Харків: Одиссей, 2008. 432 с.
22. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11 (28.03.2003). Ст. 461.
23. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006

року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 01.01.2024 р.).

Dzholos S.V.

**THE MAIN DEVELOPMENT TRENDS
OF THE EDUCATIONAL LAW OF
UKRAINE AS THE COMPLEX BRANCH
OF LAW**

The article is devoted to the investigation of the essence of the educational law as the complex branch of law and its main development trends in modern Ukraine.

It was noticed that the Revolution of Dignity and the Immortal Deed of the Heroes of the Heavenly Hundred on the Maidan laid the foundations for the irreversible process of European integration of Ukraine.

It was said that the processes of the European integration of Ukraine need and the Bright Memory of the Heroes of the Heavenly Hundred demands as soon as possible adaptation to the European standards of the current legislation of Ukraine in general and the educational law of Ukraine in particular. The author says that the exceptional importance of adapting of the educational law of Ukraine to European standards is connected with that fact that the young generation of Ukrainians, who are getting an education, is the future of the Ukrainian nation, therefore, the success of the entire process of European integration in the future largely depends on the qualitative transformation of the educational law of Ukraine.

The author says that the educational law, according to its nature, is the complex branch of law, which is strongly connected with the rules and the institutes of many other branches of law.

It was noticed that under the modern conditions one of the peculiarities of the educational law is the expansion of the system of its sources, so the traditional to Ukraine laws and bylaws may be supplemented by the customs, international agreements and the judicial precedents.

It was determined that there are such important problems that inhibit the further progressive development of educational law and the educational system of Ukraine: the inequality in access to quality education, the low level of education funding, the insufficient regulatory framework for digital education, the insufficient public participation in decision-making, etc. It has been suggested that there are such important principles, which are necessary to overcome the negative trends, mentioned above: the increase of the level of education funding, the development of the infrastructure and human resources, the further development of the digital legislation, and the public involvement into the process of the decision-making, etc.

It was found that there are such main modern trends in the development of the educational law of Ukraine, which are caused by certain challenges and open the new perspectives, as: the spread of digital technologies in education; the development of educational infrastructure; the changes in the content and teaching methods; the ensuring of the availability of the education for all; the strengthening of the rights of the education subjects; the development of the inclusive education; the deepening of the international cooperation, etc. At the same time, the further progressive development of the educational law of Ukraine depends on the successful solution of existing problems.

Key words: the Revolution of Dignity, the European integration, the educational law, the complex branch of law, the sources of the educational law, the problems and the perspectives of the educational law development.